

Valerian Cioclei

Drept penal. Partea specială I

Infrațiuni contra persoanei și infrațiuni contra patrimoniului

Ediția 7

- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2022

Cuprins

Cuvânt-înainte	IX
Abrevieri.....	XI
Lucrări frecvent citate.....	XIII
PARTEA I. Infracțiuni contra persoanei	1
Capitolul I. Infracțiuni contra vieții	3
Omorul.....	9
Omorul calificat.....	18
Uciderea la cererea victimei	38
Determinarea sau înlesnirea sinuciderii	41
Uciderea din culpă	47
Capitolul II. Infracțiuni contra integrității corporale sau a sănătății	56
Lovirea sau alte violențe	60
Vătămarea corporală	66
Lovirile sau vătămarile cauzatoare de moarte.....	77
Vătămarea corporală din culpă	82
Relele tratamente aplicate minorului	88
Încăierarea.....	91
Capitolul III. Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie.....	96
Violența în familie	96
Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă	99
Capitolul IV. Agresiuni asupra fătului.....	107
Înteruperea cursului sarcinii	109
Vătămarea fătului.....	117
Capitolul V. Infracțiuni privind obligația de asistență a celor în primejdie.....	125
Lăsarea fără ajutor a unei persoane aflate în dificultate.....	126
Împiedicarea ajutorului	129
Capitolul VI. Infracțiuni contra libertății persoanei.....	132
Lipsirea de libertate în mod ilegal	134
Amenințarea.....	140
Șantajul	144
Hărțuirea	149

Capitolul VII. Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile	154
Sclavia.....	156
Traficul de persoane.....	159
Traficul de minori	165
Supunerea la muncă forțată sau obligatorie	169
Proxenetismul	171
Exploatarea cerșetoriei.....	181
Folosirea unui minor în scop de cerșetorie	184
Folosirea serviciilor unei persoane exploatare	187
Folosirea prostituției infantile	189
Capitolul VIII. Infrațiuni contra libertății și integrității sexuale.....	191
Violul	195
Agresiunea sexuală	206
Actul sexual cu un minor	208
Coruperea sexuală a minorilor	218
Racolare minorilor în scopuri sexuale.....	223
Hărțuirea sexuală	226
Capitolul IX. Infrațiuni ce aduc atingere domiciliului și vieții private.....	229
Violarea de domiciliu.....	230
Violarea sediului profesional	236
Violarea vieții private	238
Divulgarea secretului profesional	243
PARTEA a II-a. Infrațiuni contra patrimoniului	247
Capitolul I. Furtul	250
Furtul	252
Furtul calificat.....	268
Furtul în scop de folosință	286
Plângerea prealabilă și împăcarea	288
Capitolul II. Tâlhăria și pirateria	294
Tâlhăria	295
Tâlhăria calificată	304
Pirateria.....	313
Tâlhăria sau pirateria urmată de moartea victimei.....	317
Capitolul III. Infrațiuni contra patrimoniului prin nesocotirea încrăderii	319
Abuzul de încredere	321
Abuzul de încredere prin fraudarea creditorilor.....	329
Bancruta simplă	337
Bancruta frauduloasă	345
Gestiunea frauduloasă.....	353
Însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor	359

Înșelăciunea	368
Înșelăciunea privind asigurările	377
Deturnarea licitațiilor publice	382
Exploatarea patrimonială a unei persoane vulnerabile.....	388
Capitolul IV. Fraude comise prin sisteme informatice și mijloace	
de plată electronice.....	395
Frauda informatică.....	398
Efectuarea de operațiuni financiare în mod fraudulos	405
Operațiuni ilegale cu instrumente de plată fără numerar	412
Acceptarea operațiunilor financiare efectuate în mod fraudulos	416
Capitolul V. Distrugerea și tulburarea de posesie	420
Distrugerea.....	421
Distrugerea calificată	429
Distrugerea din culpă	430
Tulburarea de posesie	432
Bibliografie	439

PARTEA I

Infracțiuni contra persoanei

Problematică

Această primă parte, după cum și titlul o indică, este destinată analizei infracțiunilor contra persoanei. Aceste infracțiuni sunt cuprinse în Titlul I din Codul penal, și au ca obiect juridic comun sau generic, persoana omului, drepturile și libertățile fundamentale ale acesteia, respectiv: viața, integritatea corporală și sănătatea, libertatea, demnitatea, inviolabilitatea domiciliului și a vieții private. Valorile reprezentate prin drepturile și libertățile fundamentale menționate sunt afirmate în Constituție, prin art. 22, 23, 27 etc. Prin faptele incriminate, Titlul I din Codul penal urmărește să garanteze în mod concret respectarea acestor drepturi și libertăți, le asigură protecția penală necesară.

Printre problemele părții speciale care au impus adoptarea unui nou Cod penal s-a aflat și necesitatea de a restabili o ierarhie corectă a valorilor protejate. În acest sens, spre deosebire de vechiul Cod penal, primele fapte incriminate în noua reglementare sunt cele contra persoanei, așezate în debutul părții speciale, în Titlul I din noul Cod penal. Această nouă ordine de preferință arată că legiuitorul a considerat că cele mai importante valori ce necesită protecție penală sunt cele legate de persoană, de drepturile și libertățile acesteia.

Acest titlu cuprinde nouă capitole, față de cele trei existente în Titlul corespondent – II, din Codul vechi, făcând abstracție de capitolul IV – infracțiuni contra demnității care avea un statut incert¹. Acest „surplus” provine, fie din introducerea unor infracțiuni noi pentru acest Titlu (cap. IV – agresiuni asupra fătului; cap. V – infracțiuni privind obligația de asistență a celor în primejdie; cap. VII – traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile), fie din crearea de capitole noi prin separarea unor categorii de infracțiuni (separarea infracțiunilor contra vieții de cele contra integrității corporale sau sănătății – cap. I și II; separarea într-un capitol distinct a infracțiunilor săvârșite asupra unui membru de familie – cap. III), fie din combinarea celor două procedee anterioare, respectiv separarea unor categorii de infracțiuni plus adăugarea unor infracțiuni noi (separarea infracțiunilor contra libertății persoanei de cele care aduc atingere domiciliului și vieții private – cap. VI și IX).

Deși orice ierarhie este relativă, în această materie a atributelor fundamentale ale persoanei, succesiunea capitolelor în Titlul I încearcă să sugereze o ordine bazată pe importanța valorilor sociale ocrotite, începând astfel cu incriminarea acelor fapte îndreptate împotriva vieții.

¹ A se vedea, pentru amănunte, *V. Cioclei*, Curs 2013, p. 206-208.

Plan

Urmând aceeași structură a Titlului I al Codului penal, această parte va cuprinde următoarele capitole:

- Capitolul I: Infracțiuni contra vieții;
- Capitolul II: Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății;
- Capitolul III: Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie;
- Capitolul IV: Agresiuni asupra fătului;
- Capitolul V: Infracțiuni privind obligația de asistență a celor în primejdie;
- Capitolul VI: Infracțiuni contra libertății persoanei;
- Capitolul VII: Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile;
- Capitolul VIII: Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale;
- Capitolul IX: Infracțiuni ce aduc atingere domiciliului și vieții private.

Capitolul I

Infracțiuni contra vieții

Structura capitolului

Acest capitol conține cinci infracțiuni: Omorul; Omorul calificat; Uciderea la cererea victimei; Determinarea sau înlesnirea sinuciderii; Uciderea din culpă. Capitolul are drept corespondent Secțiunea 1, Omuciderea, din Capitolul I din Titlul II din Codul penal din 1969, secțiune în care erau incluse șase infracțiuni, respectiv: Omorul (art. 174); Omorul calificat (art. 175); Omorul deosebit de grav (art. 176); Pruncuciderea (art. 177); Uciderea din culpă (art. 178) și Determinarea sau înlesnirea sinuciderii (art. 179). După cum se poate observa, legiuitorul a renunțat la infracțiunea de omor deosebit de grav, dar elemente circumstanțiale ale acesteia se regăsesc, parțial, în omorul calificat. Infracțiunea de pruncucidere apare sub o altă denumire marginală (uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă) în Capitolul III, la art. 200. În plus, apare o nouă incriminare, uciderea la cererea victimei.

Caracteristici generale ale infracțiunilor din Capitolul I

Principala trăsătură comună a infracțiunilor din acest capitol este dată de obiectul protecției penale, obiect ce se referă la acel drept fundamental primordial al persoanei, un drept fără de care nici un alt drept ori libertate fundamentală nu ar putea fi exercitate, respectiv dreptul la viață, garantat prin art. 22 alin. (1) din Constituția României¹.

Obiectul juridic

Faptele incriminate în acest capitol reprezintă infracțiuni contra vieții, ele fiind regrupate sub incidența vechiului Cod sub denumirea de omucidere, așa cum am menționat. După cum s-a specificat în doctrină „în afară de obiectul juridic generic care este comun tuturor infracțiunilor contra persoanei, infracțiunile de omucidere au de asemenea în comun și obiectul lor juridic special”², care constă în *dreptul persoanei la viață*. Din perspectiva protecției penale, dreptul la viață se situează între momentul nașterii unui copil viu și cel al decesului persoanei. Deși în aparență lucrurile sunt clare, momentul *de la care* putem considera că avem de a face cu o persoană în viață, precum și momentul *până la care* putem considera că persoana este în viață, altfel spus momentul apariției vieții și respectiv momentul instalării morții, au reprezentat probleme controversate din punct de vedere medico-legal.

¹ În legătură cu dreptul la viață, a se vedea, pe larg, V. Cioclei, comentariu la art. 22 din Constituție, în I. Muraru, E.S. Tănăsescu (coord.), Constituția României. Comentariu pe articole, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 169-182.

² Explicații III, p. 169.

Fără a fi cazul a se dezvolta aici aceste probleme, se impun totuși unele precizări, deoarece, existența oricăreia din infracțiunile acestui capitol presupune ca fapta să fi fost comisă asupra unei persoane în viață.

Momentul apariției vieții este, în aparență, ușor de determinat. În realitate, apar uneori situații atipice, în care este dificil de stabilit dacă fătul a fost născut viu sau nu. Sub acest aspect, în doctrina medico-legală se apreciază că principalele dovezi de viață extrauterină sunt următoarele: instalarea respirației extrauterine sau pulmonare; pătrunderea aerului în tubul digestiv; pătrunderea aerului în urechea medie¹. Elementul cel mai relevant ce trebuie luat în calcul este respirația nou-născutului. Dovada existenței respirației extrauterine se poate face prin mai multe metode, cea mai cunoscută și concludentă fiind cea a docimaziei² pulmonare, prin care se poate stabili dacă plămânul a respirat³.

În cele mai multe cazuri, momentul apariției vieții coincide, deci, cu momentul primei respirații extrauterine. Altfel spus, în principiu (în cazurile tipice), vom considera că un copil s-a născut viu, dacă se constată că a existat respirație pulmonară.

Dar, așa după cum s-a arătat deja cu mult timp în urmă, în doctrina medico-legală, lipsa respirației pulmonare nu exclude, în unele situații, starea de nou-născut viu: „(...) uneori, între expulsiie și prima respirație, ca semnul cel mai frapant de viață extrauterină, poate fi un interval mai lung, mai ales atunci când cordonul ombilical nu s-a secționat imediat și fătul continuă să trăiască pe seama respirației feto-placentare. Aceste situații implică starea de nou-născut viu, cu semne de circulație vitală (și uneori de asfixie criminală), dar fără pulmon respirat”⁴. Mai trebuie avut în vedere, totodată, și faptul că, deși, de regulă, respirațiile se produc imediat după expulzarea fătului, există situații în care „respirațiile se pot declanșa și intrauterin, mai ales atunci când asistăm la ruperea prematură a membranelor”⁵. Având în vedere tocmai astfel de situații atipice, s-a apreciat că, deși în majoritatea cazurilor viața extrauterină presupune existența concomitentă a respirației și circulației, prezența uneia din aceste funcții este suficientă pentru a caracteriza viața extrauterină⁶. Tot situațiile atipice impun ca acest criteriu, bazat pe existența celor două funcții vitale, respirația și circulația, să fie utilizat și ținându-se cont de momentul declanșării nașterii.

Rezultă că nașterea reprezintă un proces complex, care presupune manifestări foarte diverse, iar momentul apariției vieții nu poate fi stabilit în mod abstract și teoretic. În situațiile atipice, de la caz la caz, în funcție de particularitățile procesului nașterii, trebuie să se stabilească pe bază de expertiză medico-legală dacă este sau nu

¹ A se vedea, în acest sens, V. Iftenie, D. Dermengiu, *Medicină legală*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 375-376.

² Cuvântul provine din greaca veche, *dokimasia*, având sensul de încercare, verificare, examen.

³ Docimazia pulmonară hidrostatică se realizează prin introducerea unor fragmente de plămân într-un vas cu apă. „Docimazia este negativă dacă fragmentele pulmonare cad la fundul vasului cu apă, definind plămânul nerespirat, pozitivă dacă fragmentele pulmonare plutesc la suprafața apei, diagnosticând plămânul respirat și intermediară dacă fragmentele pulmonare plutesc în masa de lichid între două ape, ceea ce semnifică plămânul parțial respirat” (V. Iftenie, D. Dermengiu, op. cit., p. 375).

⁴ Gh. Scripcaru, M. Terbancea, *Patologie medico-legală*, E.D.P., București, 1983, p. 300.

⁵ Idem, p. 301.

⁶ Ibidem.

vorba despre o persoană în viață. Practica medico-legală a dovedit că o astfel de abordare a problemei ridicată de momentul apariției vieții este realistă.

Momentul instalării morții este, la rândul lui, greu de stabilit. Trebuie să se aibă în vedere că moartea reprezintă un proces; chiar și atunci când intervine aparent brusc, ea reprezintă, în realitate, un fenomen care se instalează treptat. Etapele morții sunt: agonia, moartea clinică și moartea biologică. Aceste etape pot fi stabilite pe baza analizei celor trei funcții vitale ale organismului: funcția respiratorie, funcția cardio-circulatorie și funcția cerebrală.

Agonia reprezintă o etapă premergătoare morții, caracterizată prin diminuarea funcțiilor vitale, circulația și respirația, apariția unor tulburări neurologice și scăderea acuității simțurilor. În funcție de cauza decesului, durata agoniei este variabilă. Astfel, poate exista o agonie lungă (ore, minute), în cazul bolilor cronice sau al hemoragiilor interne, ori o agonie scurtă (minute, secunde) în cazul asfixiilor mecanice sau al unor intoxicații (paration, cianură). În unele situații însă, cum ar fi, spre exemplu, decesul cauzat prin zdrobirea organelor vitale, agonia este absentă¹. Trebuie făcută distincția între agonie și comă, aceasta din urmă fiind considerată: „o stare terminală, caracterizată printr-o inhibiție profundă a sistemului nervos, cu păstrarea prin control bulbar a funcțiilor vegetative de bază (circulatorii și respiratorii) (...) diferența dintre comă și agonie rezidă, în primul rând, în aceea că, în comă, conștiința este întotdeauna absentă”². În literatura de specialitate s-a precizat, însă, că starea comatoasă trebuie înțeleasă ca o stare fiziopatologică particulară a organismului, iar nu ca o etapă a morții³.

O a doua etapă a morții este moartea clinică. Aceasta este o etapă intermediară între viață și moarte, caracterizată prin încetarea funcțiilor vitale, cardio-circulatorie și respiratorie. Între agonie și moarte clinică diferența este dată, deci, de faptul că, în prima situație, manifestările vitale sunt încă evidente, în timp ce în cea de a doua situație, funcțiile vitale sunt absente. Fără intervenția medicului această a doua etapă este ireversibilă. Ea poate să dureze maxim cinci minute, durată ce este dictată de capacitatea creierului de a supraviețui pe baza procesului de glicoliză anaerobă, acel proces prin care celulele produc ele singure oxigenul necesar⁴. După această perioadă, la nivelul sistemului nervos central se instalează leziuni ireversibile⁵. Moartea clinică nu trebuie confundată cu așa zisa *moarte aparentă* care este caracterizată prin reducerea la maxim a funcțiilor vitale (*vita minima*), astfel încât semnele

¹ A se vedea, în acest sens, V. Iftenie, D. Dermengiu, op. cit., p. 40.

² V. Beliş, Îndreptar de practică medico-legală, Ed. Medicală, București, 1990, p. 26.

³ A se vedea, în acest sens, V. Iftenie, D. Dermengiu, op. cit., p. 41.

⁴ V. Beliş, op. cit., p. 27.

⁵ „Deoarece neuronii (celulele sistemului nervos) au o rezistență diferită la lipsa oxigenului – neuronii corticali, aproximativ 3 minute, cei subcorticali, 5-10 minute, cei din trunchiul cerebral 30-40 de minute (încetarea activității acestor neuroni determină dispariția reflexului cornean și a reflexului fotomotor) – se consideră că, în lipsa aplicării metodelor de resuscitare cardio-circulatorie și respiratorie, moartea clinică nu poate dura mai mult de 5 minute, interval de timp după care se instalează encefalopatia anoxică, cu apariția leziunilor ireversibile la nivelul neuronilor scoarței cerebrale și, în consecință, instituirea măsurilor de resuscitare (cardio-respiratorii) după acest interval de timp ar putea readuce la viață „un cadavru care respiră” (V. Iftenie, D. Dermengiu, op. cit., p. 40).

6
vieții (respirație, puls, zgomot cardiac) sunt imperceptibile. Deși în acest caz semnele vitale nu pot fi puse în evidență prin metode clinice, ele există, iar „dintr-o astfel de stare individul poate reveni la viață”¹.

După etapa morții clinice urmează o ultimă etapă, moartea biologică sau moartea creierului. Aceasta se instalează în condițiile în care creierul este privat de oxigen pe o perioadă mai mare de cinci minute. După această perioadă apar, așa cum s-a arătat mai sus, unele modificări structurale ireversibile la nivel cerebral, modificări ce duc la inutilitatea reanimării funcțiilor cardio-respiratorii. Este de accentuat caracterul ireversibil al acestei etape, în procesul tanatogenerator, în sensul că „nici spontan și nici artificial, prin metode de resuscitare, individul nu va mai putea reveni la viață”².

Existența acestor etape a dus la formularea, în timp, a două teorii diferite cu privire la momentul morții, una care susținea coincidența între acest moment și moartea creierului, și alta care considera că moartea reprezintă încetarea vieții întregului organism. Această a doua teorie a fost susținută pe baza existenței unor cazuri de revenire după come prelungite (1-2 luni), în timpul cărora nu s-a putut evidenția vreo activitate electrică cerebrală, prin intermediul electroencefalogramelor (EEG plat)³.

În prezent, se admite în unanimitate în doctrina medico-legală că prima teorie este cea corectă, ajungându-se la concluzia că „moartea creierului poate fi considerată criteriul principal al morții organismului uman (luat ca întreg)”⁴. Cu alte cuvinte, se poate afirma că momentul morții coincide cu moartea biologică (moartea creierului).

Existența acestor limite, în interiorul cărora dreptul la viață se bucură de protecția penală, nu are doar o semnificație pur teoretică, ci și consecințe de ordin practic. În ce privește momentul apariției vieții, trebuie spus că, orice agresiune exercitată direct sau indirect asupra fătului înainte de naștere va putea fi, eventual, încadrată ca agresiune asupra fătului (art. 201 sau art. 202 C.pen.) sau ca o infracțiune contra vieții sau integrității corporale a femeii însărcinate, dar nu ca o infracțiune contra vieții având ca subiect pasiv produsul de concepție.

În ce privește momentul instalării morții, printre diversele probleme de încadrare juridică ce pot să apară, este și cea referitoare la fapta comisă asupra cadavrului. O astfel de faptă, în măsura în care nu reprezintă o simplă faptă putativă, va putea fi încadrată, eventual, ca profanare de cadavre (art. 383 C.pen.), dar în niciun caz nu va reprezenta o infracțiune contra vieții, lipsind obiectul juridic al infracțiunii.

Stabilirea momentului exact al decesului este importantă și în ipoteza în care o persoană este victima unei succesiuni de fapte ce pot atrage răspunderea penală pentru infracțiuni contra vieții. Exemplul cel mai elocvent îl reprezintă o succesiune de fapte ce pot fi încadrate ca ucidere din culpă, mai precis ipoteza accidentelor de circulație în lanț, suferite de aceeași persoană, într-un interval de timp foarte scurt. Dacă se constată că una dintre fapte a produs o leziune gravă, de natură a conduce inevitabil și rapid la deces, fapta sau faptele următoare rămân fără obiect, raportul de cauzalitate între aceste din urmă fapte și decesul victimei este întrerupt. Dacă, dimpotrivă, cu ocazia primului accident s-au produs leziuni ce lăsau victimei șanse

¹ Idem, p. 41.

² Idem, p. 40.

³ A se vedea, în acest sens, *V. Beliş*, op. cit., p. 29.

⁴ *V. Iftenie, D. Dermengiu*, op. cit., p. 36.

de supraviețuire, spre exemplu, printr-o intervenție chirurgicală, însă aceste șanse au fost anihilate prin producerea unui al doilea accident, ambii făptuitori vor răspunde pentru ucidere din culpă¹.

Obiectul material

Este admis, de regulă, în doctrina de specialitate, că obiectul material al infracțiunilor contra vieții, ca și cel al altor infracțiuni contra persoanei, este reprezentat de corpul persoanei în viață². Fără nicio îndoială, asupra acestuia se îndreaptă acțiunea de ucidere și, din această perspectivă, corpul persoanei corespunde definiției obiectului material al infracțiunii. Este mai dificil de susținut faptul că viața, ca valoare complexă, care dincolo de dimensiunea biologică presupune o altă dimensiune, cel puțin la fel de importantă, cea psihică, spirituală, poate fi, pur și simplu, materializată în corpul persoanei. De aceea, privit din perspectiva obiectului prin care se materializează valoarea protejată, corpul persoanei răspunde mai greu criteriilor de desemnare a obiectului material. Această problemă are, însă, doar o semnificație pur teoretică.

Subiecții infracțiunilor

Subiectul activ al infracțiunilor din acest capitol nu este, de regulă, circumstanțiat, ca atare, orice persoană care îndeplinește condițiile generale privind răspunderea penală poate fi subiect activ. Participația penală este, în principiu, posibilă în toate formele ei: coautorat, instigare, complicitate.

Subiectul pasiv al infracțiunilor din acest capitol nu este, nici el, de regulă, circumstanțiat, putând fi orice persoană în viață. Excepția este dată de uciderea la cererea victimei, unde subiectul pasiv trebuie să sufere de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical. Există și unele situații în care circumstanțierea subiectul pasiv poate duce la o variantă calificată [omorul calificat asupra unei femei gravide – art. 189 lit. g) C.pen.] sau la o variantă agravată a infracțiunii [determinarea sau înlesnirea sinuciderii față de un minor – art. 191 alin. (2) și (3) C.pen.]. Există, de asemenea, și două situații în care pluralitatea de victime sau, altfel spus, existența unui subiect pasiv colectiv duce fie la realizarea unui element circumstanțial [art. 189 lit. f) C.pen.], fie la realizarea unei variante agravate [art. 192 alin. (3) C.pen.].

¹ „Cu ocazia primului accident de circulație, produs de unul dintre inculpați, s-au cauzat victimei leziuni grave, însă au mai rămas șanse probabile de salvare a vieții, prin efectuarea unei intervenții chirurgicale. Producându-se însă și al doilea accident, imputabil celui de-al doilea inculpat, s-a anihilat posibilitatea intervenției chirurgicale care, ipotetic, ar fi salvat viața victimei. Deci, la cauzarea morții acesteia au contribuit ambele fapte culpoase, în concurs. Raportul de cauzalitate existent între faptele celor doi inculpați și decesul victimei conduce la încadrarea faptei fiecărui inculpat în art. 178 alin. (2) C.pen., și nu în art. 184 C.pen.” (Trib. Suprem, Secția penală, decizia nr. 1686/1977, în Rep. 82, p. 387).

² Explicații III, p. 169.

Latura obiectivă

Elementul material al infracțiunilor din acest capitol constă în uciderea unei persoane. De regulă, elementul material se realizează printr-o acțiune: lovirea victimei cu arme albe sau cu diferite obiecte (unelte) înțepătoare sau tăietor-înțepătoare (cuțit, pumnal, baionetă, sabie, topor, furcă, șurubelniță etc.); lovirea victimei cu obiecte sau unelte contondente (bară metalică, bătă, cazma, lopată); împușcarea victimei cu o armă de foc; strângularea sau asfixierea victimei; incendierea victimei etc. Nu este exclusă nici uciderea prin inacțiune, în cazurile în care subiectul activ trebuie să adopte o anumită conduită, nu o face, iar omisiunea lui duce la decesul victimei. Se pot da ca exemple: refuzul mamei de a hrăni sau de a îngriji copilul; neaplicarea tratamentului corespunzător unui bolnav de către medic, asistentul medical sau o altă persoană care îl are în îngrijire etc. Există o singură excepție în cadrul acestei secțiuni, în legătură cu elementul material al laturii obiective. Această excepție este dată de infracțiunea prevăzută de art. 191 C.pen. (determinarea sau înlesnirea sinuciderii). La această infracțiune elementul material nu constă în uciderea unei persoane, ci în acțiunea de determinare sau de înlesnire a sinuciderii unei persoane.

Urmarea imediată la toate infracțiunile din capitol este reprezentată de decesul unei persoane. Există o singură excepție, iar aceasta se referă la același art. 191 C.pen., unde urmarea imediată este fie decesul victimei (prin sinucidere), fie încercarea de sinucidere a victimei.

Legătura de cauzalitate, între acțiunea sau inacțiunea făptuitorului și urmarea imediată, respectiv decesul victimei, trebuie să fie stabilită cu atenție în fiecare caz în parte. De fapt, în toate cauzele care au ca obiect o infracțiune de omucidere se efectuează o expertiză medico-legală, care are ca scop tocmai stabilirea cauzelor decesului. Chiar și în aceste condiții, stabilirea în concret a legăturii de cauzalitate este în multe cazuri o sarcină extrem de dificilă.

Latura subiectivă

În cazul omuciderii, legiuitorul a înțeles să incrimineze atât faptele având ca formă de vinovăție intenția, în ambele modalități, directă sau indirectă (omorul, omorul calificat, uciderea la cererea victimei, determinarea sau înlesnirea sinuciderii), cât și fapta având ca formă de vinovăție culpa, în ambele modalități, respectiv culpa simplă și culpa cu prevedere (uciderea din culpă). Mobilul sau scopul nu au nicio relevanță cu privire la existența sau inexistența vreuneia din infracțiunile de omucidere. Uciderea unei persoane, chiar atunci când acest act poate avea la bază rațiuni de ordin umanitar, așa cum se întâmplă în cazul uciderii la cererea victimei, reprezintă infracțiune.

Formele infracțiunilor

Consumarea infracțiunilor din acest capitol are loc în momentul în care se produce decesul victimei, cu o singură excepție, la determinarea sau înlesnirea sinuciderii, când avem două posibilități de consumare a faptei, fie în momentul decesului prin sinuciderea victimei, fie în momentul în care încercarea de sinucidere a avut loc.

Tentativa este posibilă și se pedepsește la infracțiunile de omor (art. 188 și art. 189 C.pen.); este posibilă, dar nu se pedepsește la infracțiunea ucideri la cererea victimei și la cea de determinare sau înlesnire a sinuciderii (art. 190, respectiv art. 191 C.pen.), datorită gravității reduse pe care aceste infracțiuni o prezintă prin comparație cu infracțiunile de omor; nu este posibilă în cazul uciderii din culpă (art. 192 C.pen.).

Variantele infracțiunilor

Legiuitorul a incriminat omorul într-o variantă tip sau simplă, cum mai este denumită, prin art. 188 C.pen. și o variantă calificată, prin art. 189 C.pen. Uciderea la cererea victimei reprezintă, de fapt, o variantă atenuată a omorului. Există variante agravate atât la infracțiunea de determinare sau înlesnire a sinuciderii (art. 191 C.pen.), cât și la infracțiunea de ucideri din culpă (art. 192 C.pen.).

Sanțiuni

Infracțiunile cuprinse în acest prim capitol reprezintă fapte deosebit de periculoase având în vedere, în primul rând, rezultatul lor, respectiv pierderea unei vieți omenești. De aceea și pedepsele sunt, de regulă, severe. Pedepsa cea mai mică este prevăzută, așa cum este și firesc, pentru ucideri la cererea victimei și pentru ucideri din culpă în varianta tip, respectiv închisoare de la 1 la 5 ani; pedepsa cea mai aspră este prevăzută pentru omorul calificat, respectiv detențiune pe viață sau închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi.

Aspecte procesuale

Acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu pentru toate infracțiunile contra vieții; urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de către procuror pentru toate faptele incriminate în acest capitol, cu excepția uciderii din culpă, iar competența judecării în primă instanță aparține tribunalului, tot cu excepția infracțiunii prevăzute de art. 192 C.pen., care este de competența judecătoreiei.

Omorul

Uciderea cu intenție a unei persoane a fost incriminată, sub o formă sau alta, încă din cele mai vechi timpuri. Omorul reprezintă exemplul cel mai potrivit pentru a ilustra ideea de delict natural, în sensul dat de Raffaele Garofalo, respectiv acela de faptă sancționată în toate timpurile și la toate popoarele¹.

Așa după cum am anticipat, prin art. 188 C.pen. legiuitorul a incriminat varianta tip a omorului, variantă cunoscută în doctrină și sub denumirea de omor simplu. În Codul penal din 1969, omorul era incriminat în condiții identice prin art. 174.

¹ A se vedea, în acest sens, R. Garofalo, *Criminologie*, Ed. Felix Alcan, Paris, 1905, p. 36.

Norma incriminatoare

Art. 188. Omorul

(1) Uciderea unei persoane se pedepsește cu închisoarea de la 10 la 20 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) Tentativa se pedepsește.

Obiectul juridic

Prin incriminarea omorului este protejată valoarea supremă, respectiv viața individului. *Obiectul juridic special* al infracțiunii de omor este reprezentat, așadar, de dreptul la viață al persoanei sau, altfel spus, de relațiile sociale a căror normală derulare presupune respectul vieții persoanei¹, apărarea acesteia împotriva faptelor intenționate de ucidere². Pentru existența obiectului juridic al infracțiunii trebuie ca fapta să se fi comis asupra unei persoane în viață, iar din acest punct de vedere, trebuie să se țină cont de aspectele arătate anterior, în legătură cu momentul apariției vieții și momentul instalării morții.

Obiectul material

Obiectul material al infracțiunii de omor este reprezentat de corpul persoanei în viață. În legătură cu infracțiunea de omor, în doctrina penală s-a subliniat faptul că, deoarece „viața unei persoane nu poate exista decât în corpul persoanei, există o unitate organică între obiectul juridic și obiectul material al acestei infracțiuni”³. Așa cum arătam însă mai sus, cel puțin din punct de vedere teoretic, în cazul omorului, ca și în cazul celorlalte infracțiuni împotriva vieții, existența unui obiect material, în sensul pur al noțiunii, poate fi discutată.

Subiecții infracțiunii

Subiectul activ al infracțiunii de omor nu este circumstanțiat, deci orice persoană poate să fie subiect activ al acestei infracțiuni. Participația penală este posibilă sub toate formele (instigare, complicitate, coautorat).

Instigarea presupune în acest caz a determina, cu intenție, o altă persoană să comită un omor. Mijloacele utilizate pot fi diverse: îndemnuri, rugăminți, amenințări, utilizarea abuzivă a oricărei forme de autoritate, oferirea de recompense etc. Aceste mijloace pot fi utilizate atât fiecare în parte, cât și în mod conjugat. În practica instanței supreme s-a apreciat că există instigare la infracțiunea de omor în ipoteza în care inculpații, prin amenințări și promisiuni, dar și profitând de autoritatea avută asupra unui deținut, l-au determinat pe acesta să exercite asupra unui alt deținut, violențe ce i-au cauzat acestuia decesul⁴. În jurisprudența ultimilor ani a apărut și la

¹ A se vedea Explicații III, p. 171.

² A se vedea Instituții 2003, p. 284.

³ Instituții 2003, p. 284.

⁴ Deși a fost soluționată în anul 2003, cauza are ca obiect o faptă comisă în anul 1985 de doi ofițeri cu grad superior din fostul Inspectorat General al Miliției, asupra unui cunoscut